

Dr. Hirschler József, a reneszánsz lelkületű főpap

1922-ben XI. Pius pápa a Szentszék nevében pápai prelátussá nevezte ki dr. Hirschler József kanonokot, szolnok-dobokai főesperest, a kolozsvári Szent Mihály templom plébánosát. A múltidéző megemlékezés mégsem csak a főpapról, hanem elsősorban Erdély egyik legkiválóbb és legszorgalmasabb kulturális apostoláról szól.

Hirschler József a székesfőváros újpesti részén született 1874. március 17-én. Családi nevelése és a piarista atyák budapesti főgimnáziumában végzett tanulmányai a papi hivatásra ösztönözték. Ezért mi sem volt természetesebb, hogy idővel az esztergomi „kispapok” között találta magát. A tehetséges ifjút előljárói először a bécsi Pazmaneumba, majd a jezsuiták keze alá, a római Collegium Germanico-Hungaricum-ba küldték hittudományi tanulmányai végzésére. Az örök városban eltöltött hét esztendő meghatározta egész további életét. A katolicizmus mélységeinek mindennapi átélése mellett olyan mély benyomást gyakoroltak rá az ott szerzett, az ott kapott történelmi és képzőművészeti impressziók, amely alól egész életében nem szabadulhatott. Az ott eltöltött időszakot mindig élete legszebb korszakaként emlegette. Első művészettörténeti írásai Rómához kötődtek, annak műkinccseit vette számba és dolgozta fel.

Tanulmányait sem hanyagolta el, a római egyetemen kettős doktorátust is szerzett: a harmadik év végén bölcseletről, a hetedikben pedig teológiából. 1900. október 28-án pappá szentelték. Primíciáját, első szentmiséjét november 1-jén, Mindenszentek ünnepén mutatta be.

Püspöke, az áldott emlékezetű gróf Majláth Gusztáv Károly az erdélyi egyházmegye pappjai közé vette fel a tehetséges lelkipásztort. Már az első állomáshelye is nagy kihívásnak bizonyult, a kolozsvári Szent Mihály plébániára küldték káplán-hitoktatói szolgálatra. A napi feladatok elvégzésén túl megmutatkozott szervezőképessége is. A kolozsvári Oltáregyesület megújítása neki köszönhető. Lelkészként a gyakorlati vizsgát akkor tette le, amikor egy gyilkost kellett előkészítenie a halálra. Akkor nagy szenzációnak bizonyult az Unió utcai pénzes postás kifosztása és megölése. A halálra ítélt rablógyilkos – Friedrich Ferenc, akit ráadásul névnapján, december 4-én akasztottak fel – neki köszönhette, hogy keresztényi lélekkel nézhetett szembe végzetével. A társadalom megbecsült tagját, a papot és a számkivetett gyilkost a halál műstériumában összekötötte Krisztus szeretete.

Püspöke megbízásából az egyetemi hallgatók szemináriumának igazgatója lett. A hallgatók rövidesen új, minőségi körülményekkel találkozhattak. Olvasóterem, a szórakozásra kuglipálya létesült, házi zenekar szerveződött és a lelkiség elmélyítésére megalakult az egyetemisták Mária Kongregációja.

Kedves időtöltéséről, a keresztény egyházművészet tanulmányozásáról és feldolgozásáról sem feledkezett meg. Szakmai felkészültsége elismerésül már a kolozsvári egyetemi katedrára való meghívása is felmerült. A Gondviselés másként határozott. Bíró Béla kolozsvári plébános hírtelen, váratlan elhunytá után – a három jelölt közül – 1906. február 25-én a 32 éves ifjú papot, Hirschler Józsefet választották utódául.

Az újonnan kinevezett plébános az egyház Reményik Sándor által is megverselt két alappillérére összpontosított: a templomra és az iskolára. A Szent Mihály templom ekkor kapta neogótikus főoltárát és gyóntatószékeit, a modern villanyvilágítást, a színes ólomüveg ablakokat. A torony nyitott átjáróját kápolnává alakította át, ahová Fadrusz János szobrászművész ihletett Krisztusa került. Hirschler intézkedésére a torony tetejére vasrácszatot illesztettek, mely így alkalmassá vált toronyzene megrendezésére. Az I. világháború áldozatául esett harangok helyébe – a városban ma is mély gondolással tovahömpölgő hangú – újakat öntetett. Szervezőereje alakította meg a Kisebb-, a Nagyobb- és a Hölgy-Kongregációt.

Az iskolaügy terén is komoly eredményeket ért el. Csekély anyagi erővel, de mégis megteremtette a Monostori út és a Bem utca összeszögelésénél az új Augusteumot, a szegények iskoláját. Már akkor felmerült benne a Marianum létesítésének gondolata. Amíg dédelgetett tervét megvalósíthatta, addig is az angol kertváros mintájára létrehozta a sétatér melletti nyolc modern bérpalotát és átalakította a Szent Antal-árvaházat.

Az Augusztium-intézetnél elvetett magból nőtt ki a város másik részén – a Hídelvén –, a Ferenc József úton a katolikus növevelés újabb épülete. A Kolozsvári Római Katolikus Egyházközség Iskolaszéke elfogadta a tervet egy elemi és polgári leányiskola létesítésére. A Hübner Jenő budapesti építész tervezte épületet helybeli építési vállalkozó, Spáda János valószínűleg is meghatározó egyházi intézmény – Kolozsvár első vasbeton épülete – a város büszkesége lett. Az iskola nemcsak a legújabb építészeti követelményeknek felelt meg, hanem mindennemű oktatási igényt is kielégített. A 118 helyiségből – nem számítva a dísztermet és az erkélyes tornatermet – álló iskolakomplexumban négyosztályos elemi, négy párhuzamos osztályú polgári leányiskola, egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam, hároméves női felső kereskedelmi iskola, háztartási iskola és a leánygimnázium első osztálya kezdte meg működését. Az itt folyó munka ideális feltételeit a tágas, világos, jól szellőztethető tantermek, a modern központi fűtés, a villanyvilágítás biztosította. A lelki nevelés mellett az itt tanuló leányok testi fejlődésére gondolta játszótereket, tenisz- és korcsolyapályát létesítettek, keilmes zöld környezetet, szép kertet alakítottak ki. Az 1949. évi államosításkor a Bolyai Egyetem Bölcsész- és Történettudományi Kara költözött oda, ma a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Kara működik itt. Bizonyítékul annak, hogy az 1911-ben felépített épület napjainkban is megfelelő, alkalmas felsőoktatási intézményként való használatra.

Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök 1911. december 8-án fényes ünnepség keretében felszentelte a Fehér Madonna nevére keresztelt korszerű és elegáns Római Katolikus Leánynevelő Intézetet. A Marianum-alapító Hirschler József ezekkel a szavakkal adta át az épületet a tanuló ifjuságnak: „Legyen a Marianum temploma sok ártatlan szívnek, iskolája sok derék magyar honleánynak, hű őrszeme, erős vára édes magyar hazánknak, büszkesége városunknak.”

Ugyancsak Hirschler József nevéhez fűződik a „Mária kultuszát és a tökéletesebb katolikus élet felvirágoztatását” feladatául tekintő Mária Kongregáció életre hívása. Nehéz, fehér selyem zászlójukra a Keresztet és a Magyarország címerét az ölében tartó Szűzanyát és egy jelgét himezték: „Hazánk a Tiéd, Istenünk! Magyarok Nagyszőnye, légy Pártfogónk!”

A hídelvei városrész katolikus leánygyermekait Serbóczy M. Amanda főnöknő irányításával a Miasszonyunkról elnevezett szegény iskolanővérek tanították, jelszökeént megfogalmazva: „Magyar katolikus nőket akarunk nevelni”.

Lelkipásztori szolgálata mellett – ha csak tehetette –, tollat ragadott és hódolt régi „szenev-délyének”, a művészettörténetek. Rendre születtek ilyen tárgykorú írásai, tanulmányai: A kereszt az Egyház művészetében, A gyermek Jézus az egyházművészetben, A szent Keresztút egyháztörténeti és egyházművészeti szempontból, X. Pius pápa síremléke, Canova. Legnagyobb lélegzetű munkája a Vatikán művészete és élete című albumalakú monográfia, melyben azt is megvallotta, miért szereti annyira a katolicizmus központját: „A Vatikán a közös atya háza, az én atyám háza, dicsősége az én dicsőségem, büszkeségem, gyönyörűségem. A pápa is az egész világé. Nemzeti, mint az édes hazai föld, nemzetközé, mint a napvilág, mely az édes hazai földet melegíti.”

Mint a Művészeti Szalon alapító-főszerkesztője lehetőséget teremtett, hogy minél több művészeti tárgyú írás juthasson el az érdeklődő közönséghez. A folyóirat – azóta már az erdélyi tudományosság alapköveivé vált – Gyalui Farkas, Jancsó Elemér, Kelemen Lajos, Kende János, Köpeczi Sebestyén József, Kuncz Aladár, Roska Márton, Siklóssy László színvonalas tanulmányait közölte. Ő is írt, sokat dolgozott. Tanulmánya, könyve jelent meg assisi Szent Ferencről, Aquinói Tamás gondolatvilágáról és a dantei infernóról.

Amikor kedves költőjéről írásbeli diskurzust folytatott Dante kiváló fordítójával, Babits Mihállyal, két európeér gondolkodó találkozott. Babits melegen üdvözölte az erdélyi szerző Dante-kötetét, mint „egy nemes és csüggedetlen kultúrakarat jelét és ajándékát”. Hirschler 1921-ben, Dante halálának 600 éves évfordulójára fáradságot nem ismerve, Erdély-szerzte előadássorozatot tartott „a pokol első riporteréről”.

A tevékeny, örökösen munkálkodó és érzékeny lelkületű főpásztor egészségét a korszak általánosan megfogalmazható és egyházat is terhelő súlyos gazdasági problémái nagyon megviselték. 1936. november 17-én elhunyt. Ideáljához, Szent Ferenchez hasonlóan szegé-

nyen halt meg, mert kincseit szétesztotta. A kórházi halálos ágyán is mind az izgatta, vajon miből fizeti ki a gyógykezelés díját.

Az ő Firenzéjében, Kolozsváron és az ő Dómjában, a Szent Mihály templomban ravatalozták fel kora humanista mecénását. Az egyházi szertartást Vorbuchner Adolf erdélyi püspök celebrálta.

Élete és munkálkodása részleteinek felvillantását a legméltóbban plébános-utódának, Márton Áronnak, a temetésen elmondott búcsúztató szavaival zárhatjuk: „Az eszmék embere isteni ember. Isteni mozzanatokot hordoz magában és sugároz maga körül. Nagy halottunk dr. Hirschler József ilyen isteni erő birtokosa és megbízottja volt. Végtelenre beállított szemzőgébe a földönkúszó gondolkodás nem fért bele. Amikor a plébániát átvette, még nagy ünnepeken is üres templomban folytak az istentiszteletek. Most koporsója mellett azoknak a hadserege áll, akik az ő gondoskodása nyomán jutottak közelebb Istenhez.”

Az időnap előtt, 62 éves korában elhunyt főpap-lelkipásztor, a művészeti író, a nagy katolikus nevelő halála feletti megrendülést szimbolizálja a Házsongárdi temetőbeli sírjánál térdepelő marianumi öltözetű leányalak. Utolsó útjára tízezres temetési menet kísérte, mert a nemes emberbarátot nemcsak a katolikusok szerették. A kivételes személyiségek előtt az emberek öntudatlanul is meghajolnak. A temetőben Merza Gyula egyháztanácsos, gróf Bethlen Györgyné, a Katolikus Nőszövetség elnöke és Xantus János, a Marianum igazgatója búcsúztatta. Ideiglenesen a Schütz-kriptában helyezték el koporsóját.

Hirschler József egész élete és munkálkodása hirdesse minél tovább s mindenki számára a követendő nagyszerű példát: csak a közösség szolgálata érdekében lehet maradandót alkotni. Hogyan? – tehetnénk fel az elfásult kérdést. Az általa megfogalmazott és életével bizonyított módon: „Egy hosszú életen át küzdöttem, csüggedőket vigasztaltam, neveltem és tanítottam, szerveztem és építettem, minthogy erősen bíztam és még erősebben hittem.”

Soha nem késő átvenni tanítását: bizzunk és higgyünk.

Sas Péter

Az iparostanoncságtól a gyárigazgatói székig Thék Endre példamutatása

Thék Endre életét a hazai ipar fellendülésének és a külföld magyarságismeretének egy szép, kiemelkedő korszakában „kalandozva” ismerhetjük meg. A XIX. század utolsó harmadának magyar kutatói, feltalálói – és hasonlóan kitűnő iparosai – Európa számos országában jeles hírnévnek örvendhettek. Ekkoriban a magyar–francia kapcsolatok „aranykorának” nevezett – a kiegyezést követő – évtizedekben számos alkotó személyiségünk aratott babérokat a párizsi világiállításokon, sőt érdemelték ki a Becsületrendet. Példaként néhány vállalkozót, alkotót emeljünk ki e nevezetes magyarok sorából. *Széchenyi Ödön* gróf (1839–1922) a legnagyobb magyar kisebbik fia, vállalkozó szellemével, tetteivel apja nyomdokában haladt. Több pest-budai tervének megvalósítása után Hableány nevű gőzhajóján Pestről Párizsba, a Világiállításra hajózott. 1867. május 18-án érkezett Párizsba, öt folyón áthajózva. (Apja nagy tervét igyekezett bizonyítani: a Fekete-tenger összeköttetését az óceánnal.) Hazai munkával, hazai anyagból készült hajójáról a párizsi lapok elismerően írtak. A Jena hídnál kikötő hajó nemcsak matrózaival, hanem a magyar szakmunka minőségével is jelesre vizsgázott a lelkes tömeg előtt. A császár meglátogatta a kikötőt, s a gróftól Becsületrenddel tüntette ki. De említhetnénk *Angster József* (1834–1918) asztalost, neves orgonaműhely alapító, hangszerkészítő mester nevét, aki szintén Párizsban járt vándorévei alatt, s a világhírű A. Cavaille-Coll cégnél dolgozott, bővítve ismereteit. Közreműködött a Notre Dame, a Saint Denis és a Saint Sulpice orgonáinak szerelésében. Éppen a kiegyezés után Pécsen önálló műhelyt alapított, külföldi ismeretszeréseit követően.